

Geometry of Power and Security Transformation; A Case study of Contemporary Iran (1320–1400)

Received: 2024/02/06

Accepted: 2024/03/10

Reza Lakzaee*

(136-158)

The problem of the current article is to explain the relationship between the two fundamental concepts of power and security, along with its application to the developments of contemporary Iran in two time dimensions before and after the Islamic Revolution, in order to determine the geometry of their evolution. Power and security have at least four cause and effect relationships, means and goals, sometimes synergistic and sometimes negative; Using a native and Quranic framework, the author categorized the ratio of power and security in Iran in five levels (passive power, defensive power, deterrent power, counter-strike power, first link power) in a process and by means of documentation and implication. , has analyzed and explained. The occupation of Iran in the twenties, the seizing and looting of Iranian oil tankers in the thirties, Iran's military dependence on the United States in the forties, and the separation of Bahrain from Iran in the fifties are some of the historical cases that were examined before the revolution and show the power Iran is passive at that time. The sacred defense, the production of Shahab 3 missiles and..., the attack on the American base in Ain al-Assad, and..., the Supreme Leader of the Revolution's fatwa regarding the initial jihad, if expediency requires it, in the period after the revolution have been invoked. The findings of the article show that with the passage of time, the power and as a result of the security of the Islamic Republic of Iran has increased and it has turned from a passive power to the power of the first link.

Keywords: Power, security, The Ratio of Ttrength and Security, Islamic Republic, Contemporary Iran.

---

* Assistant Professor, Department of Islamic Revolution, Institute of Political Studies, Imam Sadiq Research Institute of Islamic Sciences, Qom, Iran, rlakzaee@gmail.com.

هندسه تحول قدرت و امنیت؛ مطالعه موردی ایران معاصر (۱۳۲۰ - ۱۴۰۰)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰

رضا لکزایی*

(۱۳۶-۱۵۸)

چکیده

مسئله مقاله حاضر تبیین نسبت دو مفهوم قدرت و امنیت، همراه با تطبیق آن بر تحولات ایران معاصر در دو بعد زمانی قبل و بعد از انقلاب اسلامی می‌باشد تا هندسه تحول آن‌ها مشخص شود. قدرت و امنیت حداقل چهار رابطه علی و معلولی، وسیله و هدف، در زمانی هم افزا و در زمانی رابطه معکوس دارند؛ نویسنده با استفاده از چارچوبی بومی و قرآنی، نسبت قدرت و امنیت در ایران را در پنج سطح (قدرت منفعل، قدرت دفاعی، قدرت بازدارنده، قدرت ضربت متقابل، قدرت حلقه اول) به صورت فرایندی، دسته‌بندی و با روش اسنادی و دلالت، تحلیل و تبیین نموده است. اشغال ایران در دهه بیست، توقیف و غارت نفت کش ایران در دهه سی، وابستگی نظامی ایران به آمریکا در دهه چهل به بعد، جدایی بحرین از ایران در دهه پنجاه از جمله موارد تاریخی هستند که قبل از انقلاب بررسی شده و نشان‌دهنده قدرت منفعل ایران در آن برهه است. به دفاع مقدس، تولید موشک شهاب سه و ...، حمله به پایگاه آمریکا در عین الاسد و ...، فتوای رهبر معظم انقلاب مبنی بر جهاد ابتدایی در صورتی که مصلحت ایجاب کند، در بازه زمانی بعد از انقلاب برای سایر قدرت‌ها استناد شده است. یافته مقاله نشان می‌دهد با گذر زمان، بر قدرت و در نتیجه امنیت جمهوری اسلامی افزوده شده و ایران از قدرتی منفعل به قدرت حلقه اول تبدیل شده است.

واژگان کلیدی: قدرت، امنیت، نسبت قدرت و امنیت، جمهوری اسلامی، ایران معاصر.

*. استادیار گروه انقلاب اسلامی، پژوهشکده مطالعات سیاسی، پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)، قم،

ایران، r.lakzaee@gmail.com

مقدمه

قدرت و امنیت، از کلیدواژه‌های مهم دانش سیاسی هستند. دانش سیاسی دارای دو پرسش کلیدی است: ۱. هدف فعل سیاسی چیست؟ ۲. چگونه می‌توان به آن هدف دست یافت؟ معمولاً در پاسخ به پرسش اول، مفهوم کلیدی سعادت - که دارای مصادیق گوناگونی مثل نظم، آزادی، امنیت، رفاه و غیره است - را ذکر می‌کنند؛ و در پاسخ به پرسش دوم، مفهوم کلیدی قدرت مطرح می‌شود. (منوچهری، ۱۳۸۲: ۱). طبق این تبیین، امنیت، هدف فعل سیاسی و قدرت ابزار و وسیله‌ای است که باید برای رسیدن به هدف - یعنی امنیت - از آن بهره برد.

قدرت و امنیت، علاوه بر رابطه وسیله و هدف، نسبت‌های دیگری هم با یکدیگر دارند. در این مقاله نسبت قدرت و امنیت، دو مفهوم بنیادین دانش سیاسی، با تطبیق بر تحولات ایران معاصر بررسی می‌شود. برای این منظور بازه زمانی ۱۳۲۰ تا ۱۴۰۰ هجری شمسی انتخاب شده است. بنابراین مسئله مقاله، بررسی نسبت قدرت و امنیت، در یک محدوده مکانی (ایران) و زمانی (۸۰ سال) مشخص است. تمرکز مقاله بیشتر بر تحولات نظامی خواهد بود که با استفاده از چارچوبی بومی به‌عنوان نوآوری تحقیق، در پنج سطح، طبقه‌بندی و ارائه خواهد شد. البته بحث شمول دارد و اختصاص به مباحث نظامی ندارد و در سایر موارد هم همین موارد باید طی شود. مقایسه این مراحل نشان می‌دهد ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، کشوری منفعل بوده و بعد از پیروزی انقلاب و کسب استقلال به سرعت، قدرت و امنیتش افزایش یافته است. ویژگی مهم این بحث آن است که با تبیین سطوح قدرت به‌خوبی دستاوردها و نیز کارآمدی نظامی انقلاب اسلامی در سطح بین‌الملل مشخص می‌گردد و نشان می‌دهد که ایران اسلامی به قله نزدیک شده است. مقاله در روش خود، از نظریه دلالت که در دانش منطق و اصول فقه تبیین شده، استفاده نموده است.

۱. پیشینه تحقیق

راجع به نسبت قدرت و امنیت، سه نکته در آثاری که راجع به امنیت به رشته تحریر درآمده قابل ذکر است. برخی از آثار راجع به این بحث ورود نکرده‌اند، (خسروی، ۱۳۹۴؛

عساریان‌نژاد، ۱۳۸۷؛ هاشمیان‌فرد، ۱۳۹۰؛ دسته دوم ورود مختصر و محدود و غیرمنسجمی داشته (خسروی، ۱۳۹۱: ۱۷۲-۱۷۶) و دسته سوم به تفصیل به نسبت امنیت و قدرت پرداخته‌اند (افتخاری، ۱۳۹۱). محتوای دسته سوم با مقاله حاضر متفاوت است؛ زیرا به دنبال تبیین نرم‌افزاری قدرت و تحول سیاست هستند به گونه‌ای که به تولید فلسفه جدیدی در گفتمان اسلامی منجر شود (افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۳۵)، در حالی که مقاله حاضر به دنبال تبیین هندسه تحول قدرت و امنیت در تاریخ ایران معاصر است.

به تصریح امنیت‌پژوهان «عدم توجه به اصل بومی‌نگری باعث شده تا نظریه‌های مسلط در این حوزه عموماً ماهیت و صبغه‌ای اروپایی - آمریکایی داشته باشند» (افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۰). بنابراین باید طرحی نو در انداخت. برای این منظور از دو نظریه می‌توان استفاده کرد: نظریه‌های در چارچوب و نظریه‌های بر چارچوب. در نوع اول، نظریه تابع ارکان کلیدی چارچوب می‌باشد و محقق به دلیل ارائه ترکیبی نو از عناصر قدیمی و یا حتی نقادی آن به ایده‌ای جدید دست پیدا می‌کند. در نوع دوم، محقق خود چارچوب را نقد و اصلاح می‌کند و برخلاف نوع اول، تمامی نظریه‌های پیشین را که بر آن چارچوب مبتنی هستند، ناقص یا نادرست می‌داند. در بحث امنیت ارائه دیدگاه اسلامی با استفاده از نظریه‌های متعارف موجود و «در چارچوب» آن‌ها معنادار نیست، زیرا اسلام خود دارای چارچوب است و به همین دلیل است که برخی از تلاش‌های انجام شده به سرانجام مثبتی نرسیده‌اند (افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۹-۳۰). مقاله حاضر اسلام را دارای چارچوب مستقل در این زمینه می‌داند و بر همین مبنا از آیات قرآن کریم در تبیین مباحث خود بهره برده که این نیز از نوآوری‌های تحقیق است.

۲. ادبیات تحقیق

۲-۱. رهیافت مفهومی قدرت

در فلسفه سیاسی مسائلی از این دست مطرح می‌شود که آیا باید از قدرت اطاعت کرد؟ چرا باید از قدرت اطاعت کرد؟ قدرت را به چه کسی باید واگذار کرد یا از چه کسی باید اطاعت دارد؟ یک آیه از قرآن به هر سه سؤال این گونه پاسخ داده است: «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ

تُرْحُمُونَ؛ و از خدا و رسول او فرمان برید، باشد که مشمول لطف و رحمت خدا شوید» (آل عمران: ۱۳۲).

موضوع دیگر تعریف قدرت است. قدرت به معنای اقدام در صورت اراده است. علم و اراده، دو مؤلفه قدرت را تشکیل می‌دهند. به همین جهت برخی از حکمای مسلمان در تعریف قدرت می‌نویسند: «حقیقت قدرت این است که ایجاد از روی علم و اراده باشد و فاعل قوه «ان یفعل و ان لا یفعل» داشته باشد. بنابراین می‌توان قدرت را چنین تعریف نمود: «کون الفاعل بحیث ان شاء فعل و ان لم یثأ لم یفعل» (موسوی خمینی، ۱۳۸۱، ج ۲: ۲۹۲). این تعریف به‌اختصار چنین است: اقدام در صورت اراده، که اراده می‌تواند الهی و متعالی و مبتنی بر معارف عقلانی و وحیانی و تجربه معتبر باشد یا غیرالهی و بلکه ضدالهی و مبتنی بر جهل مرکب و شک و تردید و خرافات و تمایلات شخص یا دولت باشد. بنابراین اراده که در تعریف قدرت ذکر شده نشان‌دهنده جهت‌گیری الهی و غیرالهی قدرت است؛ بر این اساس با توجه به جهت و سمت‌وسوی اراده، قدرت به متعالی (به معنای ترجیح عقبا بر دنیا) و متدانی (به معنای ترجیح دنیا بر عقبا و یا اصالت دنیا و نفی عقبا) طبقه‌بندی می‌شود. بر این اساس قدرت نظامی، آن قدرتی است که اگر اراده کند، اقدامی نظامی انجام دهد، توانایی انجام آن را داشته باشد. (ر.ک: لک‌زایی و ارجینی، ۱۳۹۸: ۹۳ - ۱۰۸؛ لک‌زایی و لک‌زایی، ۱۳۹۸: ۷۳ - ۹۴؛ لک‌زایی و شاکر، ۱۳۹۶: ۵۱ - ۷۰؛ لک‌زایی و ملکوتیان، ۱۳۹۸: ۷۸۳ - ۸۰۳).

۲-۲. رهیافت مفهومی امنیت

امنیت ابعاد، سطوح، انواع و لایه‌ها و اضلاع مختلفی دارد که اینجا تمرکز مقاله بیشتر بر مفهوم آن است. امنیت به ایمن شدن «درامان بودن» و «بی‌بیمی» تعریف شده است (معین، ۱۳۷۵: ۳۵۴). برخلاف معنای لغوی، در سطح اصطلاحی، برای امنیت معنای اجماعی وجود ندارد و با یک بررسی اجمالی مشخص می‌شود بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف (از حیث معنی و بعضاً زبان‌شناختی) از امنیت ارائه شده است (افتخاری، ۱۳۷۷: ۲۷ - ۶۰ به نقل از: افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۱). از این‌رو باید قبول کرد کثرت تعاریف، نیل به تصویر واحدی از معنای امنیت را با دشواری مواجه ساخته است (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۱).

به تصور نظریه‌پردازان امنیت، «امنیت متعالی» و اسلامی عبارت است ایمانی که آغشته و همراه با ظلم نباشد. فرمول مستخرج از این تعریف به این شکل است: ایمان + عدم ظلم = امنیت متعالیه (برای مطالعه بیشتر ر.ک: لکزایی، ۱۳۹۸). ایمان (یعنی باور و گرایش به خدا، به معاد، به پیامبران، به غیب، به کتب انبیای الهی و قرآن، به فرشتگان) در زندگی انسان مسلمان و بلکه بشر نقش کلیدی دارد. استاد مطهری نیز امنیت را در گرو ایمان می‌داند و از همین رو تا آنجا برای امنیت اهمیت و ارزش قائل است که آن را در عرض عدالت و امانت و آزادی از مقدسات بشر می‌داند (مطهری، ج ۲۱، ص ۴۶۰ و ۴۵۹).

راجع به عدم ظلم نیز باید مطرح کرد مفهومی است که حداقل چهار ضلع دارد؛ ۱. ظلم نکن ۲. ظلم نپذیر ۳. با ظالم دشمن باش ۴. مظلوم را یاری کن. اصل اول و دوم از «لا تظلمون و لا تظلمون» (بقره: ۲۷۹) و اصل سوم و چهارم از فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه اصطیاد شده است: «کونا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا» (نهج البلاغه، نامه ۴۷). به این ترتیب امنیت یکی از سرمایه‌های اصلی و مقدس زندگی انسان و ترکیبی از سلب و ایجاب است؛ ترکیبی از داشتن ایمان و فقدان تهدید است. بنابراین صرف نبود تهدید، امنیت ساز نیست چنانکه داشتن ایمان هم لزوماً مساوی با امنیت نیست.

۳. انواع نسبت میان قدرت و امنیت

از آنجاکه هدف تحقیق نشان دادن هندسه تحول قدرت و امنیت با مطالعه ایران است، به نظر می‌رسد نیاز است مفهوم «نسبت» تبیین شود تا مشخص گردد، چه نسبتی به چه نسبتی «تحول» رخ داده است. تحول که در خلأ رخ نداده در نسبت‌ها انجام شده است. نسبت بین دو امر می‌تواند به اشکال گوناگون باشد، برخی از نسبت‌ها عبارتند از: تضاد، تناقض، تباین، ملکه و عدم ملکه، عموم و خصوص من وجه و مطلق، تساوی، مقدمه و ذی المقدمه، تداول، رابطه تأثیر و تأثر متساوی، ارگانیکی، ذاتی و.... یکی از این نسبت‌ها نسبت علی و معلولی است؛ مثل اینکه که بتا سازنده ساختمان است یا علت روشنایی و نور، خورشید است. نسبت دیگر نسبت هم‌افزایی نام دارد؛ چنانکه شکر باعث افزایش نعمت، و افزایش نعمت باعث افزایش شکر می‌شود. نسبت دیگر را می‌توان نسبت معکوس دانست؛ مثلاً

افزایش روشنائی، کاهش تاریکی و افزایش تاریکی، کاهش روشنائی را به دنبال دارد. اکنون پرسش این است که نسب قدرت و امنیت کدام یک از این نسبت‌هاست؟ به نظر می‌رسد حداقل چهار نسبت میان قدرت و امنیت قابل شناسایی است.

اولین نسبتی که قدرت و امنیت با یکدیگر دارند، نسبت علی و معلولی است. قدرت، پدید آورنده امنیت است و بدون داشتن قدرت نمی‌توان امنیتی تولید کرد. از طرف دیگر ضعف هم منشأ ناامنی است. مثلاً امام حسین علیه السلام می‌فرماید: قدرت، کینه را از بین می‌برد، «الْقُدْرَةُ تُذْهِبُ الْحَفِيظَةَ» (حلوانی، ۱۴۰۸ق: ص ۸۴). کینه خود، منشأ ظلم و در نتیجه ناامنی است و وقتی کینه نباشد، ظلم کاهش پیدا می‌کند و امنیت برقرار می‌شود. کینه همانگونه که یک امر شخصی و نهایتاً خانوادگی لحاظ می‌شود، در عرصه ملی و منطقه‌ای و جهانی نیز قابلیت بررسی دارد (ر.ک: مطهری، ۱۳۷۲: ج ۲۳، ص ۲۷۷). بنابراین ناتوانی و ضعف، علت ظلم و ناامنی؛ و امنیت، معلول قدرت است.

نسبت دیگری که در ادامه پدید می‌آید نسبت هم‌افزایی است، زیرا افزایش امنیت، افزایش قدرت را به دنبال دارد و استمرار امنیت منجر به افزایش قدرت می‌شود.

نسبت معکوس، رابطه دیگری است که میان قدرت و امنیت برقرار می‌شود. با توجه به تعریف قدرت به «اقدام در صورت اراده» و تعریف امنیت به «داشتن ایمان و مبارزه با ظلم و ظالم» این نتیجه حاصل می‌گردد که هرچه قدرت متعالی که خدامحور و ایمان پایه است، بیشتر باشد، به همان میزان، از تاریکی ناامنی کاسته و بر نور امنیت افزوده می‌شود. مثلاً وقتی حضرت علی علیه السلام دستور می‌دهند که باید در عرصه‌های مختلف از جمله عرصه ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی امنیت مظلوم را تأمین کنید: «كُونَا لِلظَّالِمِ حَصْمًا وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا» (نهج‌البلاغه، نامه ۴۷) اجرای این دستور بر امنیت می‌افزاید و از ناامنی می‌کاهد. هرچه قدرت دولت و امت اسلامی بیشتر باشد، به همان میزان، امنیت هم زیادتر می‌شود. از طرفی ظلم و ناامنی هم از میزان قدرت می‌کاهد. نسبت دیگر میان این دو مفهوم رابطه هدف و وسیله است با این توضیح که قدرت، ابزار و وسیله؛ و امنیت، هدف فعل سیاسی است. در ادامه نسبت قدرت و امنیت قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران به اختصار خواهد آمد....

۴. نسبت قدرت و امنیت در جهان با تأکید بر ایران

در این بخش ضمن طبقه‌بندی جایگاه کشورها در عرصه قدرت، جایگاه ایران معاصر را هم مشخص و تبیین می‌کند. برای اینکه بحث، جای خود را در مطالعات رایج روابط بین‌الملل پیدا کند، در ابتدا به دیدگاه یکی از متفکران مطرح این حوزه اشاره می‌شود و ضمن برشمردن نواقص آن، دیدگاه مختار ارائه می‌گردد.

سونل کوهن از کسانی است که با طراحی مدلی به رده‌بندی قدرت کشورها پرداخته است. وی بر اساس ده عامل میزان پس‌انداز، تولید کشاورزی، تولید صنعتی، درصد صادرات تحقیق و توسعه، تعداد دانشمندان، تعداد مهندسان، تعداد اختراعات، کاهش دیون و بدهی‌های خارجی، مبادله علمی با خارج و میزان بهره‌وری بالا، در ۱۹۹۱ الگویی طراحی کرد و طبق آن قدرت کشورهای جهان را در سطح بین‌الملل در پنج گروه دسته‌بندی نمود. این پنج گروه عبارتند از:

۱. قدرت‌های درجه اول که در یک یا تمام ابعاد در سطح جهان عمل می‌کنند؛ شامل آمریکا، اروپا، روسیه، چین، ژاپن.

۲. قدرت‌های درجه دوم که در سطح یک منطقه جغرافیایی عمل می‌کنند و دارای این ابعاد هستند: الف. این قدرت‌ها تلاش می‌کنند خود را به‌عنوان هسته و مرکز منطقه مطرح کنند. ب. همچنین تلاش می‌کنند از جهت اقتصادی به چهارراه ارتباطی و مرکزی منطقه تبدیل شوند. ج. نفوذ نظامی خود را در منطقه دنبال می‌کنند. د. تلاش می‌کنند مانع نفوذ قدرت‌های جهانی به آن منطقه شوند. و. خواسته‌های سلطه طلبانه‌ای در کل منطقه دارند.

۳. قدرت‌های درجه سوم کشورهایی هستند که در حوزه کوچک‌تری در منطقه با هم رقابت دارند. این رقابت‌ها در زمینه‌های ایدئولوژیکی، سیاسی یا اقتصادی است اما این کشورها به علت ضعف توانایی‌های اقتصادی، جمعیتی یا نظامی، قادر نیستند با قدرت‌های درجه دوم رقابت کنند.

۴. قدرت‌های درجه چهارم، فقط تلاش می‌کنند بر همسایگان خود تأثیر بگذارند.

۵. قدرت‌های درجه پنجم کشورهایی هستند که حوزه نفوذشان صرفاً در محدوده

جغرافیایی خودشان است (زرقانی، ۱۳۸۸: ۱۵۵).

این تقسیم‌بندی دارای ایراداتی به شرح زیر می‌باشد:

۱. این طبقه‌بندی بیشتر ذهنی است تا عینی. چراکه در مقام واقع، کشورها باید نسبت خودشان را با قدرت برتر جهان چه در زمانی که دو بلوک قدرت وجود داشت و چه در جنگ سرد و چه بعد از فروپاشی شوروی و چه اکنون بسنجند و نمی‌توان گفت که یک کشوری فقط به اداره امور خود مشغول است.

۲. ملاک این طبقه‌بندی روشن نیست؛ مثلاً اروپا یک قاره است و نه یک کشور اما کنار سایر کشورها قرار گرفته و مشخص نیست به چه دلیل این عمل صورت گرفته است. از طرفی مشخص شد در ماجرای مانند برجام برخی از کشورهای اروپایی دنباله‌رو آمریکا بودند از این رو نمی‌توان چنین کشورهایی را در عرض آمریکا قرار داد. علاوه بر این، آلمان که تحت سیطره و بلکه اشغال نظامیان آمریکایی بعد از جنگ جهانی دوم تاکنون قرار دارد و نیز ژاپن که آمریکا در این کشور کاپیتولاسیون دارد، در کنار روسیه و خود آمریکا قرار گرفته است که منطبق آن نیز واضح نیست.

۳. در این طبقه‌بندی ارزش‌های انسانی حلقه مفقوده است و اتفاقاً سلطه، مورد تأیید قرار گرفته است که قدرت‌های درجه دوم به دنبال آن هستند. در این نگاه به جهان، قدرت بیشتر، ظلم و ناامنی بیشتری را رقم می‌زند و گرچه ممکن است در مدت محدودی امنیت دنیوی را برای عده کمی تأمین کند اما سرانجام افول آن حتمی است. بنابراین این تقسیم‌بندی از کشورها که توسط یکی از متفکران عرصه روابط بین‌الملل ارائه شده، به دلیل نداشتن ملاک طبقه‌بندی و جامع‌و‌مانع نبودن، و مخصوصاً رسمیت بخشیدن به سلطه‌گری و سلطه‌پذیری مخدوش و غیرقابل‌پذیرش است.

در کنار این طبقه‌بندی، تقسیم دیگری وجود دارد که سطوح قدرت در نظام بین‌الملل را به پنج دسته کشورهای منفعل، دارای قدرت دفاعی، دارای قدرت بازدارندگی، دارای قدرت ضربت متقابل و دارای قدرت حلقه اول تقسیم می‌کند و به نظر می‌رسد که بیشتر به واقعیت نزدیک باشد. در ادامه این مدل طبقه‌بندی کشورها را با تطبیق بر ایران پی می‌گیریم.

۴-۱. ایران تأثیرپذیر

برخی کشورها در سطح بین‌الملل فقط تأثیرپذیرند و توانایی تأثیرگذاری ندارند و به تعبیر دیگر ضعیف و منفعل هستند. در شهریور ۱۳۲۰ ایران ظرف چند روز سقوط می‌کند و به اشغال بیگانه درمی‌آید، گویای آن است که ایران در آن برهه تاریخ فاقد قدرت دفاعی لازم و توانایی تأمین امنیت خود در مقابل دشمن بوده است (مکی: ۱۳۸۰). همچنین انجام ندادن اقدام مؤثر ایران در برابر توقیف کشتی حامل نفت ایران به نام «روزماری» در سال ۱۳۳۱ و غارت نفت آن توسط انگلیس و اقدام ناموفق برای توقیف نفت کش «نیشومارو»ی ژاپن که در تحریم خریدار نفت ایران بود، نشان از آن دارد که قدرت ایران قبل از انقلاب اسلامی در مرحله‌ای انفعالی به سر می‌برده و توانایی دفع ظلم را نداشته است (ر.ک: صفائی، ۱۳۷۱: ۲۲۳). با تأمل در اسناد لانه جاسوسی میزان قدرت پهلوی دوم، روشن‌تر می‌شود. بر اساس گزارشی اتکای نظامی ایران به آمریکا، به اندازه‌ای است که اگر پشتیبانی آمریکا از نیروهای مسلح ایران نباشد، آن‌ها قادر نخواهند بود در مقابل دشمن بیش از دو هفته دوام بیاورند (اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۷۰، ج ۸، ص ۲۰۰). این سخن یعنی وابستگی محض قدرت نظامی کشور به بیگانه که اوج انفعال و ضعف است، چون دیگر اقدام در صورت اراده و در نتیجه اعمال قدرت، انجام نمی‌گیرد و کشور با چالش اساسی و ناامنی مواجه می‌گردد.

علاوه بر خود نظام سیاسی کشور که با کودتا به قدرت رسیده بود و وابسته محض به انگلیس و سپس آمریکا بود، روحانیت متعهد، نیروهای مذهبی و انسان ایرانی آزادی‌خواه و مستقل، در رژیم پهلوی، در ضعف و انفعال قرار داشتند؛ قرآن کریم به مسلمانان تذکر می‌دهد که به یاد داشته باشند که در مقطعی ضعیف بودند و دشمن کاملاً بر آن‌ها مسلط بود:

وَأذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ؛ و به یاد آرید زمانی که عده قلیلی بودید که شما را ضعیف و خوار در زمین (مکه) می‌شمردند و از مردم (مشرک) بر خود ترسان بودید که مبادا شما را (از روی زمین) برچینند (انفال: ۲۶).

در این مدل، فقدان قدرت، فقدان امنیت را به دنبال می‌آورد و کشور توانایی دفاع و تأمین امنیت خود را ندارد. بنابراین نمی‌تواند با ظالم مقابله کند و به‌ناچار پذیرای ظالم در کشور خود می‌شود. یعنی زمانی که کشوری قدرت رویارویی با دشمن ظالم را از دست بدهد و یا از اول چنین قدرتی نداشته باشد، کشور به اشغال بیگانه و مهاجم درمی‌آید و ناامنی بیشتری پدید می‌آورد. زندانی و تبعید شدن امام خمینی و نیز دستگیری و تعقیب و بازداشت و شکنجه بسیاری از روحانیون و مردم مؤمن توسط رژیم پهلوی هم در همین چارچوب تحلیل می‌شود. به همین دلیل امام خامنه‌ای علیه‌السلام معتقد است باید همواره این واقعیت را به یاد داشته باشیم که زمانی ایران مستضعف و زیردست بود و اکنون خدای متعال دست آن‌ها را قوی نموده است (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵).

باید توجه شود که قرآن از قول ملکه سرزمین سبا نقل می‌فرماید: **قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ**؛ گفت: همانا پادشاهان هنگامی که [با ابزار، ادوات جنگی و سپاهی رزمی] وارد شهری می‌شوند، آن را تباه می‌کنند و عزیزان اهلش را به ذلت و خواری می‌نشانند و [آنان] همواره چنین می‌کنند! (نمل: ۳۴). عبارت «كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ» این معنا را می‌رساند که کار رایج پادشاهان هنگام اشغال کشورها ایجاد فساد و ناامنی است اما ممکن است کشوری نیز توسط حضرت سلیمان فتح شود یا همچون مکه توسط حضرت رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فتح شود و بر امنیتش افزوده شود؛ نتیجه آنکه قدرت متعالی در هر صورت بر امنیت مردم می‌افزاید.

۴-۲. ایران دارای قدرت دفاع ملی

برخی کشورها که دارای قدرت دفاعی در سطح ملی هستند، می‌توانند در برابر تهدیدات خارجی و داخلی، امنیت خود را حفظ کنند و در صورت تهاجم دشمن از کشور خود دفاع نمایند. به تعبیر امام خمینی علیه‌السلام در سال ۱۳۶۳ «آن روزی که انقلاب شروع شد ما هیچ نداشتیم... بحمد الله تا بدین جا رسیده ایم که امروز مورد توجه تمام قدرتهای بزرگ هستیم» (موسوی خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۹: ۱۷۳).

جمهوری اسلامی ایران در دوران دفاع مقدس با دفع متجاوز در این لایه از قدرت قرار

گرفت. در طول دو بیست سال، این تنها جنگی بود که ایران، تمامیت ارضی خود را حفظ نمود و ذره‌ای از خاک خود را به دشمن واگذار نکرد. جامعه ایران در دفاع مقدس هشت ساله، یک پیروزی مطلق به دست آورد؛ چون جنگ را شروع نکرده بود تا گفته شود به اهدافش نرسید، بلکه دشمنی به کمک همه دنیا به ایران اسلامی حمله کرده بود و می‌خواست بخشی از خاک این کشور را بگیرد اما شکست خورد و بینی‌اش به خاک مالیده شد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۹/۷/۶). بنابراین برعکس شهریور ۱۳۲۰ که ایران اشغال شد، و برخلاف سال ۱۳۴۹ که استان چهاردهم ایران، بحرین بدون جنگ از ایران جدا شد (اقتداری: ۱۴۰۰)، در دفاع مقدس هشت ساله، دشمن نتوانست قطعه‌ای از خاک ایران را جدا کند. به این ترتیب افزایش قدرت سبب حفظ و تأمین امنیت ایران اسلامی شد و قدرت ایمان و اقتدا به سرور و سالار شهیدان، حضرت اب‌عبدالله‌الحسین (علیه السلام) اجازه نداد ایران اسلامی زیر چکمه ظالمان قرار بگیرد. قدرتی که توسط اسلام و رهبری ولی فقیه در وجود مرد و زن ایرانی به فعلیت رسیده بود.

۳-۴. ایران دارای قدرت بازدارندگی

جلوه برخی کشورها به تدریج، چشم‌ها را متوجه خود می‌کند، این‌ها کشورهایی هستند که به میزانی از آمادگی و توانمندی رسیده‌اند، که دشمن به خود اجازه نمی‌دهد به آن‌ها حمله کند. روشن است که ایران در دوره پهلوی فاقد این مدل از قدرت بود، کشوری که بدون جنگ، خاکش را بدهد، می‌تواند مدعی قدرت بازدارندگی باشد؟ به تعبیر رهبر معظم انقلاب «دیروز کسی در دنیا به ملت ایران اعتنا نمی‌کرد. آن‌هایی که اینجا می‌آمدند، از خود این ملت حق توحش می‌گرفتند.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۴/۱۱/۲۰)

جمهوری اسلامی ایران در دهه هفتاد و هشتاد شمسی با تولید موشک شهاب توانست در این سطح از قدرت قرار بگیرد و به قدرت بازدارندگی دست یابد. قدرت بازدارنده نه در موضع تجاوز، ظلم، سلطه‌طلبی و دست‌اندازی به ملت‌ها و کشورهاست، نه در موضع انفعال و فرورفتن در لاک دفاعی و کرنش و سازش با ظالم است، بلکه در موضع مقاومت قدرت پایه و بازدارنده قرار دارد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۷/۲۱ و ۱۳۹۶/۲/۲۰).

قرآن از مسلمانان خواسته است در این سطح از قدرت قرار بگیرند تا دشمن جرئت نداشته باشد به آنان حمله نماید و امنیتشان را با مخاطره مواجه کند:

«وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ
وَالْآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَوْفَتْ
إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ» (انفال: ۶۰)؛ و هر چه در توان دارید از نیرو و اسب‌های
آماده بسیج کنید، تا با این [تدارکات]، دشمن خدا و دشمن خودتان و [دشمنان]
دیگری را جز ایشان - که شما آن‌ها را نمی‌شناسید و خدا آنان را می‌شناسد -
بترسانید. و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده
می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت.

إعداد به معنای آماده کردن و «مَا اسْتَطَعْتُمْ» یعنی آنچه در توان دارید به معنای قانع
نبودن به یک حدّ معین است؛ شخص، ملت و دولت هر چه می‌توانند، این آمادگی را باید
افزایش دهند. آنچه درباره آن باید آمادگی ایجاد کند، دو چیز است: یکی «قُوَّة» یعنی
قدرت، و دوم «رِبَاطِ الْخَيْلِ» یعنی ابزار. تفسیر نمونه از محدود ساختن آیه به یک مصداق
به‌عنوان اشتباه عجیب نام می‌برد و می‌نویسد تمام نیروهای مادی و معنوی که به‌نوعی در
پیروزی بر دشمن تأثیرگذار است از مصادیق این آیه شریفه می‌باشند (مکارم شیرازی و
دیگران، ج ۷، ۱۳۷۱: ۲۲۲).

«قُوَّة» یعنی قدرت، توان و نیرو؛ این قدرت در جنبه‌های مختلفی خودش را نشان
می‌دهد که برخی از مصادیق آن عبارتند از:

۱. قدرت سازمانی
۲. قدرت علمی و تخصصی
۳. داشتن آمادگی تاکتیکی و راهبردی
۴. مقابل غفلت و آماده‌به‌کار بودن و بیداری و هوشیاری
۵. عزم راسخ و پولادین
۶. ایمان قوی و خالص
۷. انگیزه روزافزون (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۷/۲۱ و ۱۳۹۶/۲/۲۰).

گفته شد که مراد از «رِبَاطِ الْخَيْلِ» ابزار است. ابزار باید خصوصیتی داشته باشد که برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱. پیشرفته باشد.
  ۲. در ابداع، طراحی و تولید آن، استقلال و خودکفایی شرط لازم است.
  ۳. به روز و متناسب نیازها باشد.
  ۴. متنوع و گوناگون باشد.
  ۵. متناسب با زمین، آسمان، فضا، دریا، مرز و درون و بیرون کشور باشد.
  ۶. فضای مجازی و دیگر قلمروهای نوپدید هم جزء ابزارها است و باید در آن زمینه هم توان خود را بالا برد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۷/۲۱ و ۱۳۹۶/۲/۲۰).
- هدف چیست؟ تَرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ؛ «تَرْهَبُونَ بِهِ» همان چیزی است که در ادبیات سیاسی امروز به آن «قدرت بازدارندگی» می‌گویند (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۷/۲۱ و ۱۳۹۶/۲/۲۰).

مراد از «وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ» منافقان و به تعبیر ادبیات سیاسی امروز، نفوذی‌ها هستند (نگارش و جمالی زواره، ۱۳۹۵: ۱۱۵). قسمت پایانی آیه نیز می‌فرماید: امت اسلامی نباید نگران بودجه‌ای که به تقویت نیروی نظامی اختصاص داده باشد: وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ: و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت.

عمل نکردن به آیه ۶۰ سوره انفال شریفه باعث می‌شود کشور دستخوش تجاوزات بیگانگان شده و مورد ظلم و ستم قرار گیرد. در این مرحله، ظلم‌ستیزی چهره بین‌المللی به خود می‌گیرد و به دشمنان ظالم برون‌مرزی هشدارهای جدی داده می‌شود که دست از پا خطا نکنند. امنیت بیشتر و پایدارتر محصول این سطح از قدرت متعالی است.

پرسشی که باقی می‌ماند این است که آیا مفاد آیه مورد بحث، کسب همه قدرت‌ها و قوت‌ها حتی بمب اتم هم می‌شود یا خیر؟ پاسخ این است که قرآن کریم می‌فرماید: «فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ (اسراء: ۳۳)؛ در قتل و خونریزی اسراف نکند.»

المیزان این قسمت از آیه را این‌گونه ترجمه نموده است: نباید کسی در خونریزی از حد تجاوز کند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ۱۳: ۱۰۷). قاموس قرآن، سَرَف را «تجاوز از حد» گفته است (قرشی، ۱۳۷۲: ج ۳، ۲۵۷). مفردات گفته «آن تجاوز از حد است در هر کار: تجاوز الحد فی کل فعل یفعله الإنسان» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۴۰۷). شرط استفاده از سلاح، رعایت حدود و خط قرمزهاست، به همین دلیل چون بمب اتم به انسان‌های بی‌گناه و محیط‌زیست و حیوانات و گیاهان آسیب می‌رساند از دکتترین نظامی قرآن و اسلام کنار گذاشته شده است. از رو جمهوری اسلامی ایران به سمت تولید موشک نقطه زن رفته و بمب اتم و دیگر سلاح‌هایی که در کشتار و خسارت، بی‌مرز هستند، تحریم نموده است. بر این مبنا فکر اسلامی ما می‌گوید سلاحی که با به کار بردن آن، مردم عادی آسیب می‌بینند، ممنوع است؛ چه آن سلاح، سلاح هسته‌ای باشد یا سلاح شیمیایی و میکروبی (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۲/۴).

«به اعتقاد ما افزون بر سلاح هسته‌ای، دیگر انواع سلاح‌های کشتار جمعی، نظیر سلاح شیمیایی و سلاح میکروبی نیز تهدیدی جدی علیه بشریت تلقی می‌شوند. ملت ایران که خود قربانی کاربرد سلاح شیمیایی است، بیش از دیگر ملت‌ها خطر تولید و انباشت این‌گونه سلاح‌ها را حس می‌کند و آماده است همه‌ی امکانات خود را در مسیر مقابله با آن قرار دهد. ما کاربرد این سلاح‌ها را حرام، و تلاش برای مصونیت بخشیدن ابناء بشر از این بلا بزرگ را وظیفه‌ی همگان می‌دانیم.» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۱/۲۸). از این رو جمهوری اسلامی ایران سلاح هسته‌ای و دیگر سلاح‌های کشتار جمعی را اصولاً قدرت آفرین نمی‌داند (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۱۲/۳).

---

۱. معمولاً در فارسی منظور از اسراف، زیاده روی است و در نتیجه مفهوم این آیه می‌شود که زیاده روی در خونریزی ممنوع است! به این مثال دقت کنید. یک راننده ۴۰ لیتر و دیگری ۵۰۰ لیتر بنزین مصرف کرده‌اند، کدام یک اسراف کرده‌اند؟ پاسخ این است که هر کدام از حد تجاوز کرده، اولی فقط در خیابان گردش و دومی مسافر جابجا کرده، پس اولی اسراف کار است. پس صرف زیاد مصرف کردن، اسراف نیست، بستگی دارد به حد و مرزی که باید آن را رعایت کرد. در نتیجه مفهوم آیه می‌شود: در قتل و از جمله در جنگ یا در قصاص، از حد و مرز الهی و خط قرمزهای توحیدی عبور نکنید و به بی‌گناهان آسیب نرسانید؛ در زبان قرآن، ریختن خون بی‌گناه، اسراف در قتل است، گرچه یک نفر باشد.

۴-۴. ایران دارای قدرت ضربت متقابل

تعداد کشورهایی که دارای قدرت ضربت متقابل باشند، اندک است. کشوری که به این سطح از قدرت برسد توانایی آن را دارد که نه تنها از منافعش در مرزها و منطقه حفاظت کند، بلکه قدرت پاسخ‌گویی به تهدیدات بیرون از مرزهای خود را دارد و اگر منافع این کشور در ورای مرزها توسط قدرت‌های فرا منطقه‌ای به خطر بیفتند، می‌تواند مقابله به مثل کند. ایران در زمان رژیم پهلوی فاقد این مدل از قدرت بود اما جمهوری اسلامی ایران به برکت خون شهیدان، توانست به این قدرت دست یابد، به‌طور نمونه، با توقیف نفت‌کشی انگلیس در خلیج فارس در تیر ماه ۱۳۹۸ ایران اسلامی با تمامی وجود مشکلاتی همچون تحریم و بودجه نظامی نه‌چندان هنگفت، وارد این سطح از قدرت شد. این جمله معروف امام خامنه‌ای (عجل‌الله‌تعالیه) که: «دوران بز و در رو تمام شد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۴/۲/۱۶) و یا اگر یکی بزیند ده تا می‌خورید (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷/۳/۱۴) به معنای اعلام ورود رسمی ایران به این حلقه از قدرت می‌باشد، البته شواهدی مانند اینکه ایران توانست به قدرت موشکی اول منطقه تبدیل شود بر دستیابی ایران بر قدرت ضربت متقابل دلالت دارد. امام خامنه‌ای نیز تصریح می‌کند موشک، مایه‌ی امنیت و نقطه‌ی قوت است و اظهار تأسف می‌کنند که عده‌ای در داخل با دشمن هم‌صدا می‌شوند و زمزمه می‌کنند که قدرت موشکی چه فایده‌ای دارد (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷/۳/۱۴).

همچنین اقداماتی از قبیل سرنگونی پهپاد آمریکایی، موشک‌باران مقرر تروریست‌ها در استان دیرالزور در شرق سوریه، ۱ انهدام مقرر تروریست‌های حزب دموکرات کردستان در عراق، ۲ توقیف نفت‌کش انگلیس ۳ و آزادسازی نفت‌کش ایران توسط انگلیسی‌ها و

---

۱. روز یکشنبه، ۲۸ خردادماه ۱۳۹۶ با ۶ فروند موشک بالستیک میان‌برد، ر.ک: <https://www.tasnimnews.com/fa/keyword/1107>

۲. در ۱۷ شهریور ماه ۱۳۹۷ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با هفت فروند موشک زمین به زمین، مقرر تروریست‌های حزب دموکرات کردستان را هدف قرار داد؛ ر.ک: <https://www.mehrnews.com/news/4397506>

۳. در ۲۸ تیرماه ۱۳۹۸؛ ر.ک: <https://www.farsnews.ir/news/14020429000266>

موشک‌باران پایگاه آمریکا در عین الاسد^۱ در پاسخ ترور شهید سلیمانی، توقیف دو فروند نفت‌کش یونانی ۲ به معنای ورود عینی و عملی ایران به این سطح از قدرت است. قرآن کریم در آیه‌ای مسلمانان را به کسب این سطح از این قدرت دعوت می‌کند و می‌فرماید:

فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (۹۴: بقره)؛ پس هر که بر شما تعدی کرد، شما هم به مثل آن بر او تعدی کنید، و از خدا پروا نمایید، و بدانید که خدا با پروا پیشگان است.

در این آیه دولت و امت اسلامی به قدرت ضربت متقابل عادلانه و به تعبیر دیگر به عدالت در عداوت توجه داده شده‌اند. طبیعی است که دولت اسلامی باید قدرت پاسخ‌گویی داشته باشد و دستش خالی نباشد تا بتواند شر ظالم را از سر کشور کوتاه کند. بر این اساس در این مرحله چون کشور قدرت بیشتری دارد، پاسخی قاطع، کوبنده و عادلانه به متجاوز می‌دهد و در نتیجه امنیت خود را تأمین می‌کند. بنابراین افزایش سطح قدرت از بازدارنده به ضربت متقابل، شعاع امنیتی وسیع‌تر و بیشتری را پوشش می‌دهد.

لازمه قدرت ضربت متقابل، توسعه عمق و عقبه استراتژیک جمهوری اسلامی ایران در جهان است. اصولاً کشوری از قدرت ضربت متقابل برخوردار است که دارای شرکای راهبردی در نقاط مختلف جهان باشد، در غیر این صورت نمی‌تواند قدرت ضربت متقابل داشته باشد. هر چه عمق راهبردی استوارتر باشد، ستون امنیت کشور هم محکم‌تر خواهد بود، چراکه حمله به یک کشور مساوی با حمله به چند کشور در اقصی نقاط جهان خواهد بود و واکنش‌های متعددی را به دنبال خواهد داشت. بنابراین قدرت بازدارندگی و دفاعی به نحو کامل‌تر و جامع‌تری در دل قدرت ضربت متقابل قرار دارد و به صورت جامع‌تری امنیت را تأمین می‌کند. درست به دلیل همین اهمیت است که دشمن تلاش داشته و دارد تا راجع به

---

۱. در ۱۸ دی ماه ۱۳۹۸؛ ر.ک: <https://www.irna.ir/news/84600890>

۲. روز جمعه ۶ خردادماه ۱۴۰۱؛ یونان ۲۶ فروردین ماه سال جاری یک نفتکش روسی (پگاس که بعدها به لانا تغییر نام داد) حامل نفت ایران را که مطابق قوانین تعریف شده دریانوردی با پرچم کشورمان حرکت می‌کرد، در آب‌های ساحلی خود توقیف کرد و براساس آخرین گزارش‌ها محموله نفتی این کشتی را برای انتقال به آمریکا به یک نفتکش آمریکایی تحویل داد <https://www.farsnews.ir/news/14010319000182>

دو مسئله موشکی و منطقه‌ای با عنوان برجام دو و سه با ایران وارد مذاکره شود. یا تلاش می‌شود که حضور منطقه‌ای ایران ناموجه جلوه داده شود، حال آنکه حمایت ایران از سوریه، حماس و حزب الله لبنان در مبارزه با داعش وهابی یا رژیم صهیونیستی در قالب کسب قدرت ضربت متقابل است این قدرت چندین منطق محکم دارد.

اولین منطق دستیابی به قدرت ضربت متقابل جهت حمایت از مستضعفین عالم، منطق قانونی است که در اصل یکصد و پنجاه و چهارم قانون اساسی ذکر شده است (قانون اساسی، ص ۱۰۰ - ۱۰۱). منافع ملی، دومین منطق جهت دستیابی به قدرت ضربت متقابل محسوب می‌شود. از دیگر عوامل کسب قدرت ضربت متقابل منطق انسانی است. بر اساس این منطق، انسان‌های با وجدان و جوانمرد نمی‌توانند کشته شدن و آواره شدن زنان و مردان و کودکان و کهن سالان را ببینند و دم برنیاورند و فقط تماشاچی باشند. ۱. چهارمین منطق برای کسب قدرت ضربت متقابل، منطق اسلامی است. رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که صبح کند و اهمیتی به کارهای مسلمانان ندهد او از آنان نیست و کسی که صدای مردی را بشنود که فریاد کمک‌خواهی از مسلمانان سر می‌دهد و پاسخش را ندهد مسلمان نیست. ۲. بر اساس دیدگاه امام خمینی علیه السلام نیز «نه تنها امنیت مردم، کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران از هم جدا نیست، بلکه با امنیت دیگر مسلمانان جهان پیوندی ناگسستگی دارد» (خسروی، ۱۳۹۴: ۲۱۱). ۳.

نتیجه این حمایت، افزایش عمق راهبردی کشور و ارتقای قدرت بازدارندگی به قدرت ضربت متقابل و در نتیجه دست یافتن به امنیت با ثبات و پایدار است؛ بنابراین نباید سر این قدرت معامله و مذاکره کرد.

-
۱. ر.ک: نامه سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به دخترش؛ ر.ک: <https://www.isna.ir/news/99120200916>
  ۲. مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتُمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنَادِي يَا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يَجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ؛ الكافي، ثقة الاسلام كليني ج ۲، ص ۱۶۴، ح ۵؛ تهذيب الاحكام، شيخ طوسي، ج ۶، ص ۱۷۵، ح ۲۹؛ بحار الانوار، علامه مجلسي، ج ۷۱، ص ۳۳۹، ح ۱۲۰.
  ۳. طبق این دیدگاه که یادآور مثل معروف چون که صد آمد نود هم پیش ماست، پیشنهاد می‌شود عنوان مراکزی مثل دانشگاه عالی دفاع ملی به دانشگاه عالی دفاع اسلامی یا دانشگاه عالی دفاع امت اسلامی تغییر کند. همچنین عنوان شورای عالی امنیت ملی به شورای عالی امنیت اسلامی تغییر کند.

۵. ایران قدرت حلقه اول

قدرت حلقه اول، قدرت تصمیم‌گیر در اعمال قدرت است. این کشورها بالاترین سطح از قدرت را دارا می‌باشند. به این معنا که این قدرت، حرکت تهاجمی را صورت‌بندی و زمین بازی را تعیین می‌نماید.^۱ امروز همه قدرت‌های جهانی و دشمنان درجه یک ایران، عقیده دارند که برای حل مسائل کشورهای منطقه، بدون حضور ایران هیچ تصمیمی قابل گرفتن و قابل عمل شدن نیست. این کجا و آن وضعیت که کشور بزرگ ایران با آن میراث عظیم تاریخی‌اش مهره‌ای در دست سلطه‌گران و استعمارگران بود که هرگونه می‌خواستند او را حرکت می‌دادند کجا؟ (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۷/۱۱/۱۹). در این مرحله ایران تماشایی به ایران بازیگر و بلکه کارگردان تبدیل شده است: قرآن کریم می‌فرماید:

«وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا؛ و خداوند هیچ گاه برای کافران نسبت به اهل ایمان راه تسلط قرار نداده است» (نساء: ۱۴۱)

بر این اساس قدرت اسلامی نباید تحت سیطره هیچ قدرتی قرار گیرد. قدرت حلقه اول، یعنی اگر تصمیم به انجام اقدامی در هر کجای دنیا گرفت، آن را عملی سازد. قرآن کریم می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (توبه: ۱۲۳)؛ ای گروه مؤمنان! با آن کفاری که در کنار شما و در دست‌رستان هستند، مقاتله کنید، و آنان باید در شما استواری در عقایدتان را بیابند، و بدانید که خداوند با پرهیزکاران است.»

باید دقت داشت که منظور همه کفار نیست. در همین زمینه باید افزود جهاد اسلام برای تحمیل عقیده نیست؛ برای مبارزه‌ی با کسانی است که انسان‌ها را به بردگی می‌کشند. جهاد اسلام جنگ با ملت‌ها نیست؛ بلکه جنگ با قدرت‌های ستمگر و ظالم است. امیرالمؤمنین علیه السلام در فرمان خود به مالک این جمله‌ی جاودانه را فرموده‌اند که کسانی که تو با آن‌ها مواجه می‌شوی، یا از لحاظ عقیده با تو یکسان هستند یا «شریک لک فی الخلق»؛ در

۱. نگارنده این طبقه‌بندی پنج‌گانه را از تارنمای بصیرت اقتباس کرده است؛ قابل دسترسی در:

انسان بودن با تو شریک هستند. با کسانی که از لحاظ عقیده با تو همراه نیستند، ولی انسانند، باید رفتار تکریم‌آمیز داشته باشی. قرآن کریم نیز می‌فرماید: «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يَخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ» (ممتحنه: ۸). با کفار، با کسانی که با شما هم عقیده نیستند، اما به شما تجاوز، تعرض و نکرده‌اند و با شما ظالمانه برخورد نمی‌کنند، به آن‌ها نیکی کنید. این دستور اسلام است. (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۶/۲۷).

در ادامه همین آیه می‌فرماید: «إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُواكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» (ممتحنه: ۹) تنها شما را از دوستی و رابطه با کسانی نهی می‌کند که در امر دین با شما پیکار کردند و شما را از خانه‌هایتان بیرون راندند یا به بیرون راندن شما کمک کردند و هر کس با آنان رابطه دوستی داشته باشد ظالم و ستمگر است! (ر.ک: آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۴)؛ در همین زمینه قرآن می‌فرماید: «أَلَا تَتَّقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (توبه: ۱۳)؛ با آن کسانی که عهدشکنی می‌کنند، به بر هم زدن کانون زندگی شما و پیغمبرتان همت می‌گمارند و آن‌ها دشمنی را آغاز کرده‌اند، می‌خواهید مبارزه نکنید؟ بعد با خطاب عتاب‌آمیز و گلایه‌آمیز یا ملامت‌آمیز می‌فرماید: از آن‌ها می‌ترسید؟ بعد می‌فرماید: اگر راست می‌گویید و مؤمن هستید، از خدا باید بترسید، نه از این کسان. (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۴/۴/۲۰).

بنابراین آیه ۱۲۳ سوره توبه برای قدرت اسلامی تکلیف جهانی قائل است تا با کفار حربی و نه همه کفار بجنگد. آیه ۵ سوره قصص نیز می‌فرماید:

«وَرُبِّدْ أَنْ تَمَنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَتَجْعَلَهُمْ أُمَّةً وَتَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ؛ و ما اراده داشتیم که بر آن طایفه ضعیف و ذلیل کرده شده در آن سرزمین منت گذارده و آن‌ها را پیشوایان خلق قرار دهیم و وارث ملک و جاه فرعونیان گردانیم.»

بنابراین ایران به دنبال دست یافتن چنین قدرتی است. در این زمینه این استفتاء از رهبر معظم انقلاب بسیار حائز اهمیت است:

«س ۱۰۴۸: جهاد ابتدایی در زمان غیبت امام معصوم علیه السلام چه حکمی دارد؟ آیا جایز

است که فقیه جامع الشرایط مبسوط الید (ولیّ امر مسلمین) حکم به آن کند؟
ج: بعید نیست که حکم به جهاد ابتدایی توسط فقیه جامع الشرایطی که متصدی
ولایت امر مسلمین است، در صورتی که مصلحت آن را اقتضا کند، جایز باشد، بلکه
این نظر اقوی است.^۱

با توجه به این استفتاء از مقام معظم رهبری و پاسخ ایشان، می‌توان گفت ایران اسلامی
به دنبال این است که در این سطح از قدرت یعنی قدرت حلقه اول قرار بگیرد و بر اساس
حکمت، مصلحت و عدالت در سطح جهان از این قدرت خود به نفع محرومان و
مستضعفان و به ضرر مستکبران و ظالمان استفاده کند. از این رو «باید هسته‌های مقاومت را
در تمامی جهان به وجود آورد و در مقابل شرق و غرب ایستاد» (موسوی خمینی، ۱۳۸۵،
ج ۲۱: ۱۹۵) و اصولاً وقتی انتظار فرج، انتظار قدرت اسلام است راهی به جز تلاش برای
تحقق این قدرت جهانی برای مسلمین نمی‌ماند (همان، ج ۸: ۳۷۴). با کسب این قدرت،
امنیت در بیشترین و بهترین شکل برای همه آحاد بشر تأمین می‌شود.

نتیجه‌گیری

محور بحث مقاله حاضر تبیین نسبت قدرت و امنیت با مطالعه موردی ایران بود. پس از اینکه
تعریف قدرت به «اقدام در صورت اراده» و تعریف امنیت به «داشتن ایمان و مبارزه با ظلم
و ظالم» و تبیین چهار رابطه علی و معلولی، هم‌افزایی، معکوس، وسیله و هدف میان این دو
مفهوم انجام شد، به صورت عینی و مصداقی به نسبت قدرت و امنیت در ایران از ۱۳۲۰ تا
۱۴۰۰ پرداخته شد که در جدول ذیل قابل مشاهده است:

---

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)،

جدول نسبت قدرت و امنیت در ایران معاصر و مستندات آن

سطوح قدرت	مستندات قرآنی	مستندات تاریخی	نسبت قدرت و امنیت و در نتیجه تحول هندسه آن دو	جمع‌بندی نهایی هندسه تحول قدرت و امنیت:
قدرت منفعل	وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ (انفال / ۲۶)	الف. اشغال ایران در سال ۱۳۲۰، توقیف و غارت نفت کش کشتی ایرانی توسط انگلیس در سال ۱۳۳۱، کاپیتولاسیون، و... ب. تعقیب، بازداشت، شکنجه، زندانی و شکنجه شدن روحانیون و...	نسبت معکوس: کاهش قدرت برابر است با افزایش ناامنی و افزایش ناامنی، برابر است با کاهش قدرت	تبدیل ایران از قدرت منفعل و ناتوان از برقراری امنیت متعالی به قدرتی دارای قدرت متعالی و توانمند در برقراری امنیت متعالی
قدرت دفاعی	أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (حج: ۳۹)	دوران دفاع مقدس هشت‌ساله	۱. نسبت علی و معلولی: قدرت پدید آورنده امنیت است. ۲. نسبت هم‌افزای متقابل: افزایش قدرت، افزایش امنیت را به دنبال می‌آورد و استمرار امنیت، باعث افزایش قدرت می‌شود. ۳. نسبت وسیله و هدف: قدرت ابزار و تأمین امنیت در ابعاد مختلف، هدف است.	
قدرت بازدارندگی	وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِيبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ (انفال: ۶۰)	تولید موشک شهاب در دهه هفتاد		
قدرت ضربه متقابل	فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ (بقره: ۹۴)	موشک‌باران پایگاه عین الاسد دولت تروریست آمریکا در پاسخ ترور ناجوانرودانه شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی و...		
قدرت حلقه اول (ظاهراً) همان جهاد ابتدایی به زبان فقهی (باشد).	وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا (نساء: ۱۴۱)	«بعید نیست که حکم به جهاد ابتدایی توسط فقیه جامع‌الشرایطی که متصدی ولایت امر مسلمین است، در صورتی که مصلحت آن را اقتضا کند، جایز باشد، بلکه این نظر اقوی است»		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

در طبقه‌بندی که در پنج سطح قدرت منفعل، قدرت دفاعی، قدرت بازدارنده، قدرت ضربه متقابل، قدرت حلقه اول انجام شد نشان داده شده که ایران در آغاز کشوری وابسته، ضعیف و منفعل بوده و با روحی که انقلاب اسلامی در او دمید جان گرفت، استقلال یافت و با استقامت و تاب‌آوری بسیار بالایی، حکیمانه به سوی عزت خود حرکت کرد و توانست که بلافاصله در قدرت دفاعی قرار بگیرد و توانست خود را از سطح دوم قدرت یعنی قدرت دفاعی به قدرت حلقه اول برساند.

کتابنامه

- قرآن کریم.
نهج البلاغه.
افتخاری، اصغر (۱۳۷۷). امنیت ملی: رهیافت‌ها و آثار. مطالعات راهبردی، ۱(۲)، ۶۰-۲۷.
افتخاری، اصغر (۱۳۹۱). امنیت. تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام.
اقتداری، احمد (۱۴۰۰). گناه نابخشودنی؛ جدایی بحرین از ایران؛ فراندوم دروغین.
(امیرحسین مرادخانی، به کوشش). تهران، دایره المعارف بزرگ اسلامی.
بیانات آیت‌الله خامنه‌ای. <https://farsi.khamenei.ir/>.
تارنمای بصیرت (۱۳۹۸). قدرت ضربت متقابل. قطب نما ۹۷. ارائه شده به صورت کلیپ.
دسترسی در: <https://basirat.ir/fa/news/316306>
خبرگزاری تسنیم (۱۳۹۸). مصادره و آزادی؛ سرنوشت متفاوت ۲ دزدی دریایی توسط انگلیس.
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/5/26>
05/26/2077069
خسروی، علیرضا (۱۳۹۱). مکتب امنیتی امام خمینی؛ مبادی و مبانی فرانظری امنیت در
گفتمان انقلاب اسلامی. تهران، ابرار معاصر.
خسروی، مرتضی (۱۳۹۴). امنیت در قرآن (رویکردی تفسیری تبیینی). تهران. دانشگاه عالی
دفاع ملی.
دانشجویان مسلمان پیرو خط امام (۱۳۷۰). اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ایران در انقلاب.
تهران، مرکز نشر اسناد لانه جاسوسی آمریکا.
راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق) مفردات ألفاظ القرآن. بیروت. دار القلم.
زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۸) مقدمه‌ای بر قدرت ملی، مبانی، کارکردها، محاسبه و سنجش.
تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
سلیمانی، قاسم (۱۳۹۹). نامه فرمانده فقید نیروی قدس سپاه به دخترش فاطمه.
<https://www.isna.ir/news/99120200916>
دسترسی در: <https://www.isna.ir/news/99120200916>
صفائی، ابراهیم (۱۳۷۱) اشتباه بزرگ ملی شدن صنعت نفت؟. تهران، کتاب سرا.
طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴). تفسیر المیزان. (محمد باقر موسوی، مترجم). قم، دفتر
انتشارات اسلامی.
عبدخدایی، محمد مهدی (۱۳۹۸). دوران قرارداد کنسرسیوم و توقیف کشتی رزماری تمام شده
است. خبرگزاری تسنیم. دسترسی در: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/04/31/2059546>

عصاریان نژاد، حسین (۱۳۸۷). نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران. تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

قرشی، سیدعلی اکبر (۱۳۷۲). قاموس قرآن. تهران، دارالکتب الاسلامیه.

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۸۷). الکافی. قم، دارالحدیث.

لکزایی، رضا، و ارجینی، حسین (۱۳۹۸). ایضاح مفهومی قدرت در اندیشه سیاسی امام خمینی. معرفت سیاسی، ۱۱(۲۲)، ۹۳-۱۰۸.

لکزایی، رضا، و شاکری، روح الله. (۱۳۹۶). منابع نرم قدرت متعالی در اندیشه سیاسی امام خمینی. مطالعات انقلاب اسلامی، ۱۴(۵۱)، ۷۰-۵۱.

لکزایی، رضا، و لکزایی، نجف. (۱۳۹۸). چالشی قدرت؛ از ضرورتی تا خیر وجودی با تأکید بر اندیشه سیاسی امام خمینی. پژوهش‌های سیاست اسلامی، ۷(۱۶)، ۹۴-۷۳.

لکزایی، رضا، و ملکوتیان، مصطفی. (۱۳۹۸). منابع سخت قدرت متعالی در اندیشه سیاسی امام خمینی. سیاست، ۴۹(۳)، ۸۰۳-۷۸۳.

لکزایی، نجف. (۱۳۹۸). امنیت متعالیه. قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار. بیروت، دار إحياء التراث العربی.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۶). مجموعه آثار استاد شهید مطهری. تهران، صدرا.

مکی، حسین (۱۳۸۰). تاریخ بیست ساله ایران: وقایع قبل از شهریور ۱۳۲۰. تهران، علمی.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۱). تفسیر نمونه. تهران، دارالکتب الإسلامیه.

منوچهری، عباس. (۱۳۸۲). قانون در اندیشه سیاسی. روزنامه همشهری. سال یازدهم. شماره ۳۱۷۲: دسترسی در: <https://images.hamshahrionline.ir/hamnews/1382/820629/news/thought.htm>

موسوی خمینی، سید روح الله. (۱۳۸۱). تقریرات فلسفه امام خمینی. (عبدالغنی اردبیلی، مقرر). تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

موسوی خمینی، سید روح الله. (۱۳۸۵). صحیفه امام. تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

نگارش، حمید، و جمالی زواره، زهره (۱۳۹۵). راهبرد آمادگی در برابر دشمن در خوانش آیه شصت سوره انفال. علوم سیاسی، ۱۹(۷۵)، ۱۲۱-۱۰۳.

هاشمیان فرد، زاهد. (۱۳۹۰). امنیت در اسلام. تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.